

Version 19/9 2017

Socialdepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande från Föreningen Social Omsorg, FSO, ang.

Betänkande SOU 2017:21 Läs mig! Nationell kvalitetsplan för vård och omsorg om äldre personer

Övergripande synpunkter på utredningen

Föreningen Social Omsorg, FSO, värdesätter den omfattande och gedigna genomgång som utredaren gjort av situationen inom vård och omsorg för äldre människor och om framtidsfrågorna på området. Vi hoppas att all den kunskap och erfarenhet som dokumenterats i utredningen kommer till användning, och att de många konstruktiva idéer och förslag som lyfts fram i kvalitetsplanen kan förverkligas för att förbättra vardagen för äldre hjälpbehövande människor och deras anhöriga samt för personalen i denna omfattande och viktiga verksamhet. FSO delar utredarens syn att reformering av äldreomsorgen måste göras ur ett långsiktigt och hållbart perspektiv.

FSO är en snart 100-årig ideell yrkesförening för chefer, handläggare, forskare, lärare och studenter som verkar inom äldreomsorgen och stödet till personer med funktionsnedsättning. Vi fokuserar i vårt remissyttrande på frågor som rör personalen i olika funktioner i den sociala äldreomsorgen, på utbildningsfrågor och på lagstiftningens utformning på området.

Sammanfattning av FSO:s ställningstaganden

Föreningen Social Omsorg, FSO, ...

- ... delar utredarens bedömning om behoven av ökad kompetens inom äldreomsorgen och anser att en god personal- och kompetensförsörjning är den viktigaste framtidsfrågan för äldreomsorgen (Kap. 8).
- ... instämmer i utredarens förslag att Socialstyrelsen ges i uppdrag att se över nuvarande allmänna råd om grundläggande kunskaper hos äldreomsorgens personal (Kap. 8.4).
- ... instämmer i utredarens bedömning att det kommer att krävas en yrkesmässig omstrukturering i den framtida yrkessammansättningen inom vården och omsorgen om äldre, samt att andelen yrkesverksamma med högskoleutbildning behöver utökas och i ökad utsträckning delta i det direkta vård- och omsorgsarbetet (Kap. 8.4).
- ... instämmer i att det behövs fortsatt långsiktiga satsningar på vuxnas lärande med möjligheter att studera yrkesämnena på gymnasial nivå (Kap. 8.7).
- ... saknar i utredningen en analys och förändring av yrkesläroutbildningen inom vård och omsorg, särskilt när det gäller behörighetskraven till utbildningen (Kap. 8.7).
- ... ser positivt på utredarens förslag om föreskrifter om nationella inriktningar för specialisering för undersköterskor inom vård och omsorg om äldre (Kap. 8.8).
- ... delar utredarens bedömning att validering ska genomföras mot samma nationellt fastställda kompetenskrav och samma kriterier oavsett i vilken regi utbildningen ges (Kap. 8.9).
- ... anser att det behövs en mycket gedigen analys innan det går att ta ställning till om en legitimation för undersköterskor bör införas eller inte. I analysen bör övervägas om det finns andra sätt att stärka yrkesrollen som undersköterska i äldreomsorgen (Kap. 8.10).
- ... ifrågasätter benämningen undersköterskor och specialiserade undersköterskor inom den sociala omsorgen om äldre personer (Kap. 8.10).
- ... ser positivt på utredarens överväganden om hur det nationella kunskapsstödet behöver utvecklas för att bättre nå yrkesverksamma (Kap. 8.11).
- ... instämmer i förslagen från utredaren om en permanent nationell ledarskapsutbildning på avancerad nivå för chefer i äldreomsorgen.
... instämmer också i utredarens bedömningar om ett nationellt mål för ett genomsnittligt antal medarbetare per chef (Kap. 8.12).
- ... välkomnar utredarens förslag om en nationell utbildning på högskolenivå för biståndshandläggare inom äldreomsorgen (Kap. 8.13).
- ... instämmer till fullo i förslaget att lägga till krav på kunskap om äldre personer och deras livsvillkor i examensmålen för socionomexamen liksom för andra högskoleutbildningar där yrkesutövarna möter äldre människor i behov av vård och omsorg (Kap. 8.14).

- ... delar utredarens bedömning av anhörigas centrala roll i vården och omsorgen om äldre människor. FSO anser att det är ytterst viktigt att *all* utbildning för personal inom vård och omsorg om äldre har ett tydligt anhörigperspektiv så att de som hjälper och vårdar sina närstående får ett värdigt och gott bemötande i alla led av vård- och omsorgskedjan och ett professionellt stöd i sin viktiga uppgift (Kap. 11).
- ... delar utredarens bedömning att huvudmännen ska erbjuda personalen möjligheter till fortbildning om välfärdsteknik och att detta beaktas i den föreslagna översynen av allmänna råd om grundläggande kunskaper hos personal som arbetar i socialtjänstens omsorg om äldre (Kap. 12).
- ... motsätter sig utredarens förslag om att i nuläget införa en ny bestämmelse om förenklad biståndsprövning i socialtjänstlagen. FSO menar att man bör avvakta en ingående analys och erfarenhetsinventering av försöksverksamheter i kommunerna och överlämna frågan till den arbetande översynen av socialtjänstlagen (Kap. 14).
- ... delar utredarens bedömning att man vid den aktuella översynen av socialtjänstlagen grundligt bör belysa frågor som berör omsorgen om äldre människor och att översynen bör ges tilläggsdirektiv i dessa avseenden (Kap. 16.3).
- ... instämmer i utredarens förslag att man vid översynen av socialtjänstlagen tar upp frågan om äldreomsorgens lagliga hemvist. FSO anser, att äldreomsorgen borde regleras i en tydligare rättighetslag, i likhet med LSS, och därmed lyftas ur socialtjänstlagen (Kap. 16.5).

Kapitel 8 God kompetensförsörjning

FSO delar utredarens bedömning om behoven av ökad kompetens inom äldreomsorgen och anser att en god personal- och kompetensförsörjning är den viktigaste framtidsfrågan för äldreomsorgen och en absolut nödvändig förutsättning för en äldreomsorg av god kvalitet.

Kapitel 8.4 Framtida krav på yrkeskompetens

FSO instämmer i utredarens förslag att Socialstyrelsen ges i uppdrag att se över nuvarande allmänna råd (SOSFS 2011:12) om grundläggande kunskaper hos personal som arbetar i socialtjänstens omsorg om äldre så att de svarar mot framtida krav på yrkeskompetens.

FSO vill särskilt understryka vikten av att *all* personal får erforderlig kunskap i gerontologi och geriatrik för att på rätt sätt kunna bemöta och ge stöd, vård och omsorg utifrån den äldre personens behov och förutsättningar. Med tanke på den stora andelen demenssjuka i såväl hemtjänsten som i särskilt boende, är det särskilt viktigt att all personal har goda kunskaper om hur man bemöter och hjälper personer med demenssjukdom och deras anhöriga i den dagliga omsorgen.

Det behövs också mer kunskap om hur ett socialt förebyggande och stödjande arbetssätt kan föras in i vård och omsorg om äldre för att i möjligaste mån förebygga ohälsa och därmed senarelägga behov av insatser från hälso- och sjukvård samt socialtjänst.

FSO instämmer i utredarens bedömning att det kommer att krävas en yrkesmässig omstrukturering i den framtida yrkessammansättningen inom kommunernas vård och omsorg om äldre, samt att andelen yrkesverksamma med högskoleutbildning behöver utökas och i ökad utsträckning delta i det direkta vård- och omsorgsarbetet. Utredaren framhåller att vård och omsorg behöver utvecklas mot att ha stödjande och rådgivande inslag, vilket FSO instämmer i och anser vara ett av huvuduppgifterna i det sociala arbetet för äldre personer. Vi delar utredarens tankar om att det kan behöva utvecklas nya former av gerontologiskt socialt arbete, av typen kurator, personligt ombud, äldreombudsman, sociala samordnare, äldrepedagoger etc.

Utredaren räknar upp flera olika yrkeskategorier (arbetsterapeuter, logopedier, dietister m.fl.) med en handledande och konsultativ roll i arbetet med äldre personer. Detta är viktiga kompetenser i en äldreomsorg med mångfacetterad problematik hos hjälpmottagarna. Men mot bakgrund av de svårigheter det är redan i dag att rekrytera dessa yrkeskompetenser till äldreomsorgen, menar FSO att det knappast är realistiskt att tro att de i någon större utsträckning kommer att finnas med i det direkta vård- och omsorgsarbetet tillsammans med arbetsgrupperna. För att få en kvalitetshöjning som är långsiktigt hållbar i det dagliga arbetet i den kommunala äldreomsorgen förordar FSO i stället, att arbetsgrupperna kompletteras med högskoleutbildad personal vars uppgift är att ge stöd och uppbackning till arbetsgruppen, utveckla kvalitetsarbetet, ansvara för metodutveckling mm. Ett sådant utvecklingsarbete pågår inom funktionshinderområdet där man inrättar tjänster som stödpedagoger med viss högskole- eller yrkeshögskoleutbildning i arbetsgrupperna. Denna

nya typ av yrkesroll skulle även kunna vara en karriärväg för undersköterskorna eller motsvarande befattningar i äldreomsorgen.

Kapitel 8.7 Utökat vuxenlärande

FSO instämmer i att det behövs fortsatt långsiktiga satsningar på vuxnas lärande med möjligheter att studera yrkesämnena på gymnasial nivå. För att säkra framtidens kompetensförsörjning inom äldreomsorgen måste detta vara möjligt även om personerna tidigare har en gymnasieexamen.

FSO vill i detta sammanhang lyfta fram en fråga, som vi saknar i utredningen, nämligen en analys av yrkeslärarutbildningen inom vård och omsorg. I dag är det stora svårigheter att få rätt utbildade lärare för gymnasiala utbildningar inom vård och omsorg, och FSO anser att det finns svagheter i den yrkeslärarutbildning som finns idag, särskilt när det gäller behörighetskraven till utbildningen. FSO tillskrev år 2015 utbildningsdepartementet i frågan och föreslog en ändring till krav på högskoleutbildning inom social omsorg/socialt arbete eller medellång vårdutbildning för t.ex. sjuksköterskor, samt några års tjänstgöring inom yrket. Det bör vara samma behörighetskrav för att få legitimation som lärare i vård- och omsorgsämnen som för övriga gymnasieämnen, dvs. adekvat högskoleutbildning. FSO menar, att det är viktigt att som lärare ha så mycket fördjupad ämneskunskap som grund, att man kan förklara, förtydliga och fördjupa diskussionerna och därigenom vidga perspektiven och fånga elevernas intresse för ämnet. Lika viktigt är att läraren har ett vetenskapligt förhållningssätt där man systematiskt använder ny forskning i undervisningen, har kunskap om nya evidensbaserade metoder och använder de kunskapssammanställningar som produceras. Det gäller att rusta eleverna för framtida arbetsfält där behoven och verksamheterna ständigt förändras och utvecklas, och där gamla kunskaper ständigt måste omprövas.

Kapitel 8.8 Utvecklad yrkeshögskola

FSO ser positivt på utredarens förslag att Myndigheten för yrkeshögskolan bör föreskriva om ett antal nationella inriktningar för specialisering för undersköterskor inom vård och omsorg om äldre. Detta skulle underlätta för både arbetsgivare och studerande att känna till utbildningarnas innehåll och vilken kompetens de kan leda till. Vi anser även att omfattningen av yrkeshögskoleutbildningar inom vård och omsorg behöver ökas.

Yrkeshögskolan är en viktig utbildningsform för vård- och omsorgsbranschen och med förslagen som finns i utredningen stärks möjligheterna för ett mer långsiktigt arbete med eftergymnasial kompetens som ett led i kompetensförsörjningen i verksamheterna.

Kapitel 8.9 Nationellt system för validering

FSO delar utredarens bedömning att validering ska genomföras mot samma nationellt fastställda kompetenskrav och samma kriterier oavsett om den genomförs inom vuxenutbildningen eller som en arbetsmarknadspolitisk åtgärd. Vi föreslår att all validering på grundläggande nivå ska ske mot innehållet i gymnasieskolans Vård- och omsorgsprogram. Viktigt är också att innehållet i yrkeshögskoleutbildningar ska kunna gå att validera.

Kapitel 8.10 Legitimation av undersköterskor

FSO anser att det behövs en mycket gedigen analys innan det går att ta ställning till om en legitimation för undersköterskor bör införas eller inte.

Analysen behöver fokusera på att ta fram konsekvenserna av att införa en legitimation, på kort och på lång sikt. Vilken påverkan får t.ex. ett införande av legitimation på utbildningsanordnarna – utmaningen kommer att bli stor både för gymnasieskolan och vuxenutbildningen. Man måste också betänka att arbetet som undersköterska ser olika ut i olika delar av vården och omsorgen, till exempel i hälso- och sjukvård, psykiatri, äldreomsorg och stödet till funktionshindrade.

En annan viktig aspekt att fördjupa sig i är hur valideringen av kompetensen hos den personal som redan idag arbetar som undersköterskor skulle gå till. Hur ska man kvalificera sig för en legitimation? Vad händer med de befintliga undersköterskorna? Riskerar vi att få ett stort antal medarbetare utan legitimation som inte längre får arbeta självständigt?

I analysen bör också övervägas om det finns andra sätt att stärka yrkesrollen som undersköterska i äldreomsorgen. Kanske en yrkesexamen med en titel i betyget vore en enklare lösning. FSO anser att vård- och omsorgsutbildningarna, både på gymnasiet och i vuxenutbildningen och på yrkeshögskolenivå, behöver ett på nationell nivå reglerat utbildningsinnehåll, och att detta kunde vara en enklare väg att gå istället för att införa en legitimation för undersköterskor.

I detta sammanhang vill FSO ta upp frågan om yrkestiteln undersköterska. Vi ifrågasätter benämningen undersköterskor och specialiserade undersköterskor inom den kommunala vården och omsorgen om äldre personer, mot bakgrund av att titeln mera associerar till hälso- och sjukvårdsuppgifter och inte till det sociala arbetet som utgör den största delen av arbetsuppgifterna. Arbetsinnehållet i denna yrkesroll bör vara att arbeta pedagogiskt, stödjande, handledande och utvecklingsinriktat och även innefatta de sociala och förebyggande inslagen som ofta riskerar att hamna i skymundan. Yrkestiteln *undersköterska* ger också fel associationer till det mycket självständiga arbetet i äldreomsorgen, som ofta utförs utan arbetskamrater eller arbetsledning att tillgå, speciellt i hemtjänsten.

Kapitel 8.11 Bättre stöd till livslångt lärande

FSO ser positivt på utredarens överväganden om hur det nationella kunskapsstödet behöver utvecklas för att bättre nå yrkesverksamma. Det ser vi som ett led i yrkesutvecklingen på området, som skapar förutsättningar för att ge äldre personer god vård och omsorg. Det bidrar därmed till personal- och kompetensförsörjningen inom området.

Kapitel 8.12 Nya krav och bättre förutsättningar för enhetschefer

Utredarens förslår att regeringen ger Socialstyrelsen i uppdrag att, med utgångspunkt från tidigare genomförd nationell ledarskapsutbildning, utforma och upphandla en nationell ledarskapsutbildning för enhetschefer som ansvarar för genomförande av kommunalt finansierad vård och omsorg om äldre personer. Vidare föreslås att ett nationellt mål bör sättas upp om ett lämpligt antal medarbetare per enhetschef.

FSO instämmer i dessa förslag från utredaren och anser att det är en nödvändighet och en förutsättning för att förbättra kvaliteten inom äldreomsorgen att cheferna har erforderlig och för ändamålet lämplig högskoleutbildning. Denna ska inkludera ledarskap och organisation och kunskaper om äldre personer och deras livsvillkor och FSO vill särskilt trycka på vikten av att ha goda kunskaper om det sociala arbetet för målgruppen.

Utifrån de data utredaren redovisar (endast hälften av enhetscheferna hade genomgått en högskoleutbildning om 120 poäng eller mer, fyra av tio hade en eftergymnasial utbildning med en omfattning upp till två år och cirka var tionde enhetschef hade inte någon eftergymnasial utbildning alls), anser FSO att det inte är förvånande att det finns stora kvalitetsbrister generellt sett inom vård och omsorg om äldre personer. Dessutom tillkommer det faktum, att många i baspersonalen saknar erforderlig gymnasial utbildning, vilket ställer högre krav på den arbetsledande personalen.

FSO ser positivt på utredarens förslag om en permanent nationell ledarskapsutbildning som alla enhetschefer bör genomgå. Utredarens förslag är att det ska vara en vidareutbildning på avancerad nivå, vilket är en lovvärd viljeinriktning. FSO vill dock uppmärksamma på att detta förutsätter att alla chefer har en grundläggande högskoleutbildning på kandidatnivå och därigenom behörighet att gå en utbildning på avancerad nivå, vilket kan bli ett problem med tanke på de ovan refererade uppgifterna om enhetschefernas utbildningsnivå.

FSO vill även påtala vikten av att arbetsgivarna ger stöd och praktiska förutsättningar för cheferna att kunna genomföra och fullfölja utbildningen, något som har ofta saknats vid tidigare genomförda nationella utbildningar för yrkesverksamma chefer inom äldreomsorgen.

Utredarens förslag om ett nationellt mål för ett genomsnittligt antal medarbetare per chef är generellt en viktig fråga, där FSO instämmer i utredarens bedömningar. Många utredningar har visat att dagens chefer i äldreomsorgen har ett alltför stort antal medarbetare – avsevärt många fler än chefer i andra kommunala verksamheter, där medarbetarnas utbildningsnivå ändå ligger högre. FSO vill dock påpeka, att hänsyn behöver tas till vilken typ av verksamhet chefen ansvarar för, geografiska förutsättningar, medarbetarnas kompetens och vilka stödresurser som finns tillgängliga m.m., varför ett fast maxantal medarbetare per chef kan vara svårt att fastställa.

Kapitel 8.13 Nationell utbildning på högskolenivå för biståndshandläggare inom äldreomsorgen

FSO instämmer i och välkomnar utredarens förslag att regeringen bör ge Socialstyrelsen i uppdrag att utforma och upphandla en nationell utbildning på högskolenivå för biståndshandläggare inom äldreomsorgen.

FSO anser att utbildningen självklart ska bygga vidare på högskoleutbildning på grundnivå och poängterar vikten av att kommunerna som arbetsgivare behöver ge goda förutsättningar och praktiska möjligheter för biståndshandläggarna att genomföra utbildningen.

Kapitel 8.14 Utökad högre utbildning i geriatrik och gerontologi

FSO instämmer till fullo i förslaget att lägga till krav på kunskap om äldre personer och deras livsvillkor i examensmålen för socionomexamen. Vi sympatiserar också med utredarens förslag om en kartläggning av kurser i gerontologi och geriatrik i *alla* högskoleutbildningar inom vård och omsorg, liksom bedömningen att examensmålen kan behöva ändras på motsvarande vis också för andra utbildningar till yrken där man möter äldre personer i behov av vård och omsorg.

Flertalet medlemmar i FSO har fått sin utbildning inom sociala omsorgsprogrammet (eller tidigare motsvarande utbildningar). Detta var en 3-årig högskoleutbildning som förberedde för arbeten som chef, handläggare och andra yrken på tjänstemannanivå i äldreomsorgen och stödet till funktionshindrade. När utbildningen slogs samman med socionomutbildningen år 2007, ändrades målen för socionomexamen i ganska liten utsträckning. Sociala omsorgsprogrammets specifika kunskapsmål om äldre och funktionshindrade människors livsvillkor och samhällsstödet till dem försvann ur examensordningen. Socionomutbildningen skulle fortsatt ha karaktär av generalistutbildning och frånsett barn och unga nämndes inga målgrupper för det sociala arbetet.

FSO initierade år 2015 en kartläggning av samtliga socionomutbildningars kursutbud om äldre, personer med funktionsnedsättning, handläggningsmetod och ledarskap. Kartläggningen visade att obligatoriska kurser på dessa för sociala omsorgsprogrammet karakteristiska kurser var sällsynta, och att valbara kurser på dessa områden fanns på vissa högskolor, mest på avancerad nivå, men att kurserna ofta inte kunde anordnas på grund av för få sökande. Det fanns alltså inte många spår av sociala omsorgsprogrammets kursutbud, och kurslitteraturen i socialt arbete saknade som regel inslag om det sociala arbetet för äldre och funktionshindrade personer. Begreppet generalistutbildning är knappast relevant när två stora grenar av det sociala arbetet, äldreomsorg och stödet till funktionshindrade, inte går att studera i flertalet av socionomutbildningarna vid landets högskolor. FSO tillskrev regeringen i frågan (2016-01-24) och skrivelsen har refererats av utredaren (ref. 286) i bakgrundsmaterialet till förslagen i detta kapitel. FSO instämmer med eftertryck i utredarens förslag om ändring av examensmålen för socionomutbildningen.

Kapitel 11 Anhöriga

FSO delar utredarens bedömning att det är av största vikt att anhörigas roll uppmärksammas till fullo i vården och omsorgen om äldre människor. FSO anser det ytterst viktigt att *all* utbildning för personal inom vård och omsorg om äldre har ett tydligt anhörigperspektiv, så att de som hjälper och vårdar sina närstående får ett värdigt och gott bemötande i alla led av vård- och omsorgskedjan och ett professionellt stöd i sin viktiga uppgift. Anhörigstödet måste vara individuellt och flexibelt med hänsyn tagen till såväl omsorgsgivarens som omsorgsmottagarens önskemål och villkor, och följas upp och studeras på både lokal och nationell nivå.

Kapitel 12 Valfärdsteknik

FSO delar utredarens bedömning att huvudmännen ska erbjuda personal inom vård och omsorg om äldre personer möjligheter till fortbildning om valfärdsteknik. Området valfärdsteknik behöver beaktas i den ovan föreslagna översynen av befintliga allmänna råd (SOSFS 2011:12) om grundläggande kunskaper hos personal som arbetar i socialtjänstens omsorg om äldre så att de svarar mot framtida krav på yrkeskompetens (kapitel 8.4). Utifrån den översynen kan innehållet i Vård- och omsorgsprogrammet behöva kompletteras och uppdateras.

Kapitel 14 Flexibla former för handläggning och beslut om insatser till äldre personer

Utredaren föreslår att det i socialtjänstlagen införs en ny bestämmelse som ger socialnämnden möjlighet att förenkla biståndsprövningen för personer som fyllt 80 år när

det gäller hemtjänst i form av serviceuppgifter och sociala insatser i mindre omfattning samt mindre integritetskänsliga trygghetslarm. Skälen till detta skulle vara att insatserna skulle bli mer lättillgängliga för de äldre och att kommunernas utredningsarbete skulle minska. Utredaren föreslår vidare att Socialstyrelsen får i uppdrag att genomföra en uppföljning av hur äldre personers inflytande och delaktigt samt rättssäkerhet påverkas vid förenklad biståndsprövning och hur förutsättningarna för en jämställd och jämlik omsorg påverkas liksom kommunernas ekonomi samt kvalitet och effektivitet påverkas.

FSO anser det angeläget att se över nya arbetssätt för att bedöma och besluta om stöd och hjälp till äldre personer, men vi motsätter oss utredarens förslag, och anser att man bör avvakta med att införa en ny bestämmelse med detta innehåll i socialtjänstlagen. Vi menar, att man först bör göra en uppföljning, utvärdering och en grundlig analys av erfarenheterna från de kommuner som under flera år provat en liknande modell som föreslås, bl.a. utifrån den s.k. befogenhetslagen. Utredaren har visat, att många kommuner som provat förenklad handläggning har avbrutit försöksverksamheten, dels pga. tveksamheter över lagligheten i förfarandet, dels av ekonomiska skäl. FSO menar att det är mycket viktigt att först få fram relevanta underlag och analyser av effekter, kvalitet och resultat av en sådan förenklad handläggning innan man tar ställning till en förändring av socialtjänstlagen. FSO anser att denna fråga i stället borde hänföras till den översyn av socialtjänstlagen, som är under arbete. Som framgår av det följande (kap. 16.5) kan det också diskuteras om äldreomsorgen ska regleras i en särskild lag, och i det sammanhanget torde handläggningsförfarandet också komma upp.

Utredarens förslag om att regeringen bör ta initiativ till ett forskningsprogram om myndighetsutövning och behovsprövning inom äldreomsorgen ser FSO mycket positivt på och vi ser det som ett mycket angeläget forskningsområde för att utveckla kvaliteten inom området i framtiden.

Kapitel 16.3 Översyn av socialtjänstlagen m.m.

FSO delar utredarens bedömning att man vid den aktuella översynen av socialtjänstlagen (SoL) grundligt bör belysa frågor som berör omsorgen om äldre människor. FSO hävdar bestämt att översynen bör ges tilläggsdirektiv i dessa avseenden.

Enligt FSO:s mening är biståndsparagrafens formulering om "*skälig levnadsnivå*" inte en adekvat ambitionsnivå för en god och värdig äldreomsorg i enlighet med de äldrepolitiska målen och lagstiftningen i övrigt. Vi menar, att insatser som tillhandahålls inom äldreomsorgen inte ska ha sitt lagstöd i samma paragraf som reglerar ekonomiskt bistånd och andra former av samhällets yttersta skyddsnet. Detta har sina rötter i den gamla fattigvårdslagstiftningen och denna typ av lagreglering av äldreomsorgen förekommer inte i något annat land, så vitt vi kunnat utröna. Den särskilda lagen om stöd och service till personer med vissa funktionsnedsättningar, LSS, har ambitionsnivån "*goda levnadsvillkor*", och FSO anser att också den som vid hög ålder behöver samhällets hjälp ska ha rätt till detta.

Enligt direktiven för översynen av SoL (Dir. 2017:39) ska utredaren analysera förutsättningarna för ett mera ändamålsenligt och vägledande begrepp än "*skälig levnadsnivå*". Dock får eventuella förslag "*inte leda till en ambitionshöjning på området*" och

”inte ha några ekonomiska konsekvenser för det offentliga” (s. 12). FSO menar, att enbart ett byte av begrepp inte kommer att medföra några förbättringar för den enskilda äldre personen med behov av hjälp i vardagen, om inte ambitionsnivån för biståndet höjs och ekonomiska resurser ställs till förfogande för detta. Det är FSO:s bestämda uppfattning att det är nödvändigt med tillägg/ändringar i direktiven i detta avseende, om utredaren ska kunna föreslå en lag som understödjer tillgången till en ”rättssäker, jämlik, jämställd och likvärdig socialtjänst” för äldre människor (s. 7). Ett annat alternativ är att äldreomsorgen lyfts ur socialtjänstlagen och regleras i en särskild lag (se vidare nedan, kommentarer till kapitel 16.5).

Kapitel 16.5 Reglera äldreomsorgen i socialtjänstlagen eller i en egen lag?

FSO instämmer här i utredarens förslag att man vid översynen av socialtjänstlagen tar upp frågan om äldreomsorgens lagliga hemvist. Vi anser, att äldreomsorgen borde regleras i en tydligare rättighetslag, i likhet med LSS, och därmed lyftas ur socialtjänstlagen.

Socialtjänstlagens karaktär av målstyrd ramlag, som lämnar merparten av lagtillämpningen åt kommunerna, är problematisk för äldreomsorgen. Kommunernas riktlinjer för behovsbedömningen liksom de lokala resurser som finns att tillgå styr biståndsbesluten mer än lagstiftningen och biståndshandläggarnas professionella bedömning av individens behov, något som också har påpekats av Socialstyrelsen. På senare år har detta varit särskilt märkbart på äldreboendesidan, vilket också utredningen lyfter fram som ett stort problem ur jämlikhets- och rättssäkerhetssynpunkt. En värdig – och likvärdig – äldreomsorg måste ha en lagstiftning som tydligt anger vilka rättigheter man som äldre medborgare har när man inte längre kan klara sin vardag, och dessa rättigheter ska vara oberoende av i vilken kommun man bor.

Stockholm 24 september 2017

Gunilla Nordberg

Ordförande i Föreningen Social Omsorg, FSO

Remissyttrandet har diskuterats i FSO:s styrelse och bland FSO:s medlemmar. I den slutliga skrivelsen har FSO-medlemmarna Susanne Rydén, utvecklingsledare, och Gun-Britt Trydegård, fil.dr, medverkat.